Voorstel aan college en raad

Nummer:	02430000128597
Datum:	5 maart 2024
Opsteller:	S. de Groot
Portefeuillehouder	Wethouder M. Pijnenburg
Onderwerp:	Beleidsuitwerking Natuur en Groen

Het college van B&W besluit:

1. De Beleidsuitwerking Natuur en groen ‘Harderwijk natuurlijk groen’ vast te stellen (bijlage 1);
2. De Beleidsuitwerking Natuur en Groen ‘Harderwijk natuurlijk groen’ (bijlage 1) ter kennisname aan de gemeenteraad te sturen.
3. De raad voor te stellen de volgende middelen uit het duurzaamheidsfonds beschikbaar te stellen:
   - voor de vergroening van pleinen eenmalig € 400.000 vanaf 2025, doorlopend in 2026 en 2027
   - voor de vergroening van private terreinen per jaar € 100.000 in 2024, 2025 en 2026
     en hiervoor de heer T. Meuwissen aan te wijzen als budgethouder van beide budgetten.
4. De raad voor te stellen om het incidenteel budget voor het updaten van de bomenlijst van € 30.000 in 2025 beschikbaar te stellen.
5. Kennis te nemen van de achtergrondinformatie, de natuurwaardenkaarten, de functies van bomen (bijlage 2, 3 en 4) en deze ter informatie mee te sturen aan de gemeenteraad.

Inleiding

Aanleiding

In 2020 is de Duurzaamheidsvisie ‘De Duurzame Stad’ vastgesteld. Naast energietransitie, klimaatadaptatie en circulariteit is biodiversiteit hierin één van de vier pijlers. Deze pijler is uitgewerkt tot de Visie ‘Harderwijk natuurlijk groen’, die u in december 2022 heeft vastgesteld. Daarnaast is in 2023 de omgevingsvisie opgesteld, die halverwege dit jaar aan u wordt aangeboden. De (concept) Omgevingsvisie en de Natuurvisie vormen het kader voor de beleidsuitwerking die nu voorligt. Deze beleidsuitwerking bevat een aantal belangrijke principes en opgaven op het gebied van natuur en groen, een uitwerking per deelgebied en een uitvoeringsagenda voor de komende jaren.
Bomen zijn het sleutelwoord voor groen, natuur en klimaatadaptatie. Het planten van bomen die gezond volwassen kunnen worden, draagt bij aan meerdere doelen voor meerdere beleidsvelden. Het is een van de meest effectieve maatregelen met een grote impact op lange termijn. Bomen geven verkoeling, ze geven zuurstof, vangen fijnstof, houden water vast en zijn een ecosysteem op zich (insecten, rupsen, vogels). Bomen geven mensen een geluksgevoel en werken stressverlagend. We moeten zuinig zijn op volwassen bomen en meer bomen planten, maar wel met voldoende ondergrondse groeiruimte (bijlage 4). Waar tot nu toe een ruimtelijke ontwikkeling vaak een economische afweging was, willen we graag dat natuur en groen hierbij een volwaardige plek gaan innemen. Respect voor het natuurlijk systeem, dus ook voor gezonde volwassen bomen. Deze hoeven niet automatisch te wijken voor een ontwikkeling. Probeer deze in te passen bij een ontwikkeling zodat je kapitaalvernietiging (van bomen) voorkomt.

Kader

Duurzaamheidsvisie 2020
Natuur en groenvisie “Harderwijk natuurlijk groen’ 2022
Concept Omgevingsvisie 2023

Alternatieven

Geen beleidsuitwerking vast te stellen en geen extra middelen aan te vragen: dan hebben we geen plan van aanpak en middelen om de Natuur en groenvisie, die is vastgesteld, uit te voeren. Dan kunnen we natuur en groen geen prominente plek geven in onze gemeente, wat zo hard nodig is voor een gezonde en prettige leefomgeving.

Beoogd effect

De vaststelling van de beleidsuitwerking Natuur en groen en de benodigde middelen beschikbaar stellen. Hierdoor geven we natuur en groen (en bomen) een volwaardige functie in onze gemeente en gaan we natuur en groen zien als de fundering van een gezonde en prettige leefomgeving. Hiervoor maken we samen een omdenkslag van ‘de natuur heeft ons nodig’ naar ‘wij hebben de natuur hard nodig!’

Argumenten

1.1. De Beleidsuitwerking is het vervolg op de kaders uit de Natuur- en Groenvisie
De beleidsuitwerking Natuur en Groen geeft een concrete invulling aan de abstractere ambities in de Natuur en Groenvisie. Hiermee maken we concreet wat het betekent om een nieuwe weg in te slaan en "om te denken": niet de natuur heeft ons nodig, maar *wij hebben de natuur hard nodig*.
Hoewel in de beleidsuitwerking geen nieuwe kaders worden vastgesteld, heeft de uitwerking wel effect op het beeld in de openbare ruimte. In veel gevallen levert vergroening een prettigere sfeer op, waardoor er verkoeling en kleur aan de ruimte wordt gegeven en mensen zich gelukkiger kunnen voelen. Aan de andere kant kan het een rommeliger beeld geven, als we gras minder strak maaien en blad laten liggen ten gunste van de insecten en de beestjes. Wellicht moeten sommige mensen hieraan wennen.

2.1 Beleidsuitwerking binnen de kaders van de door de raad vastgestelde natuur- en groenvisie
Omdat de beleidsuitwerking past binnen de door uw gemeenteraad vastgestelde kaders, sturen we het u ter kennisname toe. Het geeft inzicht en onderbouwing van de maatregelen, de locaties en de bijbehorende investering die daarvoor nodig is. Verder is het belangrijk dat de gemeenteraad zich ervan bewust is dat de omdenkslag natuur en groen een essentieel onderdeel is van een gezonde leefomgeving. Dit kost wel geld. Er is ruimte nodig om groen een volwaardige functie te geven, en ruimte is geld (vooral bij nieuwe ontwikkelingen). Als je meer openbaar groen wil, heb je minder uitgeefbare grond. Waar een gezonde volwassen boom staat, kan niet gebouwd of geparkeerd worden. Deze boom is kapitaal; hij heeft er 60 jaar over gedaan om zo'n enorme kroon te ontwikkelen (zie bijlage 4). Weghalen is kapitaalvernietiging.
Om een gezonde duurzame leefomgeving te creëren en te onderhouden, zijn er middelen nodig. Dit moet gezien worden als investering, een investering in gezonde en gelukkige inwoners en ondernemers. Voor deze beleidsuitwerking en uitvoeringsagenda vragen wij financiële middelen beschikbaar te stellen, om te kunnen beginnen met de vergroening van zowel openbare ruimte als private ruimte. Dit is essentieel om de vastgestelde doelen waar te maken.

3.1 Deze twee budgetten passen binnen de vastgestelde kaders van het duurzaamheidsfonds
De gemeenteraad heeft de kaders voor het duurzaamheidsfonds vastgesteld op 9 november.

- Het budget voor het vergroenen van pleinen valt binnen het kader collectieve maatregelen biodiversiteit en klimaatadaptatie. De focus bij de pleinen ligt op wijken waar dit het hardste nodig is en de vergroening helpt alle inwoners en ondernemers die gebruik maken van het plein.
- Het budget vergroening private terrein valt binnen twee kaders:
  1. collectieve maatregelen biodiversiteit en klimaatadaptatie; en
  2. inwoners, bedrijven en maatschappelijke partijen.
  Dit budget wordt gebruikt voor het stimuleren van de vergroening van particulier gebied, tuinen van woningen van de woningbouwcorporaties en bedrijventerreinen.

4.1 Het updaten van de bomenlijst helpt bij het beschermen van de bomen in de stad
In 2023 is bij de kadernota € 30.000 aangevraagd voor het updaten van de bomenlijst. Dit bedrag is op een stelpost geplaatst en willen wij nu laten activeren voor 2025.
Zoals eerder aangegeven zijn bomen het sleutelwoord voor biodiversiteit, klimaatadaptatie en daarmee een gezonde leefomgeving. Voor particulieren binnen de bebouwde kom geldt geen kapvergunningsplicht, behalve voor de bomen van de bomenlijst. Omdat de bomenlijst stamt uit 2014, en er veel bomen inmiddels flink zijn ontwikkeld tot waardevolle volwassen bomen, willen we deze toevoegen aan de bomenlijst. Hiervoor gaan we criteria ontwikkelen; denk hierbij aan leeftijd/stamdiameter, beeldbepalendheid, ecologische waarde, etc. Als een boom daaraan voldoet, wordt hij toegevoegd aan de bomenlijst en is hij beter beschermd voor de toekomst. Voor de criteria en de volledige inventarisatie vragen we een deskundig boomadviesbureau om dit voor ons te doen. Hiervoor is € 30.000 nodig.

5.1 Natuurwaardenkaart en achtergrondinformatie zijn belangrijke input voor de beleidsuitwerking
Parallel aan het opstellen van de beleidsuitwerking is een natuurwaardenkaart opgesteld: dit is de nulmeting. Het natuurlijk systeem bepaalt per deelgebied welk type natuur er voor komt en er is een data-analyse gemaakt van voorkomende planten, dieren en de aantallen. Voor elk deelgebied is een ambassadeursoort gekozen die bij dat gebied past; als het goed gaat met de ambassadeur, zegt dat ook iets over de gesteldheid van de rest van het natuurlijk systeem. De natuurwaardenkaart heeft belangrijke input gegeven voor de beleidsuitwerking en is een dynamisch document dat steeds aangevuld kan worden met nieuwe waarnemingen. De gemeente gaat de natuurwaardenkaart via de website ontsluiten voor iedereen en dit communiceren, zodat inwoners en natuurverenigingen op basis hiervan geïnspireerd raken en zelfs eigen waarnemingen gaan toevoegen. Op die manier kunnen we de komende jaren de trend in de gaten houden.
De bijlage met achtergrondinformatie en de flyer met functie van bomen bevatten waardevolle informatie die als input heeft gediend voor de beleidsuitwerking. Deze hoeven niet te worden vastgesteld maar kunnen ter kennis worden aangenomen.

Omgevingswet
De omgevingsvisie bevat de hoofdlijnen van beleid. De gemeenteraad bepaalt hiermee de kaders. In de concept omgevingsvisie zijn de leidende principes:

- Het natuurlijk systeem vormt de basis bij ontwikkelingen, en
- Het welbevinden van onze inwoners staat voorop

In dertien thema's, waaronder 'Natuur en groen', worden doelen en ambities opgesomd die via principes bereikt moeten worden. In deze beleidsuitwerking Natuur en Groen werken we deze principes meer in detail uit en bepalen we welke maatregelen er moeten worden genomen om de doelen te behalen. Alle principes en maatregelen beogen een positief effect op de fysieke leefomgeving en de gezondheid en het welzijn van onze inwoners.

Financiën
Sommige onderdelen uit de beleidsuitwerking hebben geen financiële consequenties, bijvoorbeeld het uitdragen van het omdenken, het leveren van input en advies op ontwikkelingen en het minder of anders maaien van de bermen of blad laten liggen. Bij andere onderdelen kunnen we meeliften met projecten, bijvoorbeeld de uitvoeringsagenda van de verdiepingsslag buitengebied. Voor een aantal onderdelen vragen we wel financiële middelen beschikbaar te stellen. De financiële gevolgen bestaan uit twee onderdelen:

1. Duurzaamheidsfonds

Voorgesteld wordt om in totaal € 700.000 te onttrekken aan de bestemmingsreserve Duurzaamheidsfonds. Hierbij gaat het met name om het vergroenen van een aantal pleinen voor een eenmalig bedrag van € 400.000,- (vanaf 2025, doorlopend in 2026 en 2027). Op de planning staan o.a. het Biezenplein en het PC Hooftplein, waar we in totaal minstens 40 bomen willen planten. De grootste kosten zitten helaas in het verwijderen van verharding en het maken van goede ondergrondse voorzieningen.
Daarnaast wordt voorgesteld om vanaf 2024 drie jaar lang per jaar € 100.000 te gebruiken voor het stimuleren van het vergroenen van tuinen van particulieren, woningbouwcoöperaties en bedrijventerreinen.

2. Incidenteel budget voor actualiseren bomenlijst

Bij Kadernota 2023-2026 is een stelpost opgenomen voor een incidenteel budget van € 30.000 voor actualisatie van de bomenlijst. Dit is opgenomen voor boekjaar 2025.
Stelposten staan onder Programma 0 / Bestuur en ondersteuning. Met dit voorstel wordt dit budget toegerekend aan taakveld 5.7 Openbaar Groen en (openlucht)recreatie ten behoeve van onderhoud openbaar groen (Programma 5 / Sport, cultuur en recreatie).

Daarnaast is in de uitvoeringsagenda ook budget genoemd om in het IBOR (Integraal Beheerplan Openbare Ruimte) op te nemen: in totaal € 425.000, dit is 10 jaar lang een bedrag van € 42.500, ingaande 2025. De hoge kosten voor ondergrondse voorzieningen, die nodig zijn voor een toekomstbestendige boom, zitten niet in het standaard renovatiebudget. Met extra budget kunnen we meer bomen planten en de bomen echt een toekomst geven. De besluitvorming rondom IBOR wordt separaat aan de gemeenteraad voorgelegd en financiële gevolgen worden meegenomen in de kadernota.

Duurzaamheid
De beleidsuitwerking Natuur en Groen komt voort uit o.a. de Duurzaamheidsvisie. Er zit veel samenhang in met de klimaatdoelstellingen; meer groen en bomen gaan hittestress tegen en zorgen voor het meer vasthouden van water. Het ontstenen en vergroenen dient beide doelstellingen heel sterk. Daarnaast willen we de biodiversiteit verbeteren door onze natuurgebieden te beschermen en versterken, de verbindende landschapselementen in het buitengebied te herstellen en het fijnmazige groennetwerk in de stad uit te breiden door meer bomen en meer gelaagdheid aan te brengen. Dit doen we omdat we als mens de natuur keihard nodig hebben.

Communicatie
De beleidsuitwerking is tot stand gekomen met behulp van een projectgroep met mensen vanuit verschillende disciplines, zoals duurzaamheid, klimaat, (wijk)beheer en ecologie (ODNV) . Er is zowel een interne klankbordgroep -met ambtenaren vanuit recreatie, omgevingsvisie en stedenbouw- als ook een externe klankbordgroep geraadpleegd, bestaande uit leden vanuit verschillende belangenorganisaties: KNNV, IVN, Landschapsbeheer, Hortus, Natuurtuin, Vogelbeschermingswacht en Randmeren.
Veel inwoners hebben hun inbreng geleverd via een Prik op de Kaart waarbij ze konden aangeven welke plek mooi groen en natuurrijk is, en op welke plek men meer natuur en groen wil. Daarnaast zijn er in drie buurthuizen inloopavonden gehouden waar men input kon leveren op de deelgebieden. De inbreng is gebruikt in de beleidsuitwerking; in bijlage 2 is informatie rondom het participatietraject weergegeven.
Bij uitvoering van maatregelen en projecten vindt er separate communicatie met bewoners plaats middels brieven en/of avonden. Voor bewoners is het vooral van belang als er iets verandert in hun directe leefomgeving.
Over de vaststelling van de beleidsuitwerking Natuur en Groen en uitvoeringsagenda gaat deze week een persbericht uit (bijlage 5).

Uitvoering
Na vaststelling beginnen we zo snel mogelijk met de eerste maatregelen uit de uitvoeringsagenda waarvoor al budget is, zoals het vergroenen van het Biezenplein. Ook gaan we dit jaar nog in samenwerking met Steenbreek starten met een project met de woningbouw om tuinen van huurhuizen te vergroenen. Daarnaast gaan we extra inzetten op het stimuleren van het vergroenen van particuliere tuinen.

Evaluatie
Na vijf jaar evalueren we het plan intern en kijken we of de uitvoeringsagenda gerealiseerd is.
Daarnaast wordt de voortgang van de projecten die betrekking hebben op de budgetten vanuit het duurzaamheidsfonds via de managementrapportages en de jaarlijkse voortgangsrapportage duurzaamheid aangegeven. Hierin geven we onder andere aan hoeveel bomen er zijn geplant en hoeveel verharding is verwijderd bij de pleinen. Bij de particuliere acties wordt dit weergegeven met het aantal bereikte inwoners en bedrijven.

Bijlagen
1. Beleidsuitwerking Natuur en Groen 2024
2. Achtergrondinformatie
3. Natuurwaardenkaarten
4. Functies van bomen
5. Persbericht Harderwijk vergroent